

Tid Torsdagen den 29 september 2011 kl 16.00 – 16.15

Plats Bråvallasalen, Stadshuset

Justerat Torsdagen den 29 september 2011

Joakim Larsson

Maria Östberg Svanelind

Närvarande

Beslutande ledamöter:

Joakim Larsson (M) ordföranden

Maria Östberg Svanelind (S), vice ordföranden

Jan Tigerström (M)

Lars Svärd (M)

Sebastian Carlsson (M)

Christoffer Järkeborn (M)

Daniel Forslund (FP)

Johan Hedin (C)

Lars Arell (S)

Maria Nygård (S)

Gabrielle Gjerswold (MP)

Åke Askensten (MP)

Ann-Margarethe Livh (V)

Ersättare:

Ersättare:

Per Hallberg (M)

Therese Carlborg (M)

Göran Kindvall (M)

Gustav Johansson (M)

Thereze Randquist (M)

Inga Osbjer (FP)

Sara Gunnerud (S)

Håkan Olander (S)

Lennart Tonell (MP)

Anna Bäcklund (MP)

Clara Lindblom (V)

Tjänstemän:

Förvaltningschefen Krister Schultz, Eva Olofsson, Ann-Charlotte Bergqvist, Gunnar Jensen, Marita Anheim, Martin Skillbäck och Åsa Wigfeldt samt borgarrådssekreteraren Martin Edgélius.

§ 11

Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning. Svar på remiss

Dnr E2008-512-01887

Beslut

Exploateringsnämnden beslutar enligt exploateringskontorets förslag:

- 1 Exploateringsnämnden besvarar stadsbyggnadsnämndens remiss av samrådsförslaget Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning, med exploateringskontorets tjänsteutlåtande.
- 2 Exploateringsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Handlingar i ärendet

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande från den 14 september 2011.

Nämndens behandling av ärendet

Framlagda förslag till beslut

- 1) Ordföranden Joakim Larsson m.fl. (M), Daniel Forslund (FP), Johan Hedin (C) och vice ordföranden Maria Östberg Svanelind m.fl. (S) föreslår (se beslutet).
- 2) Gabrielle Gjerswold m.fl. (MP) föreslår att nämnden beslutar enligt följande:

Exploateringsnämnden besvarar stadsbyggnadsnämndens remiss av samrådsförslaget Arkitektur Stockholm - En strategi för stadens gestaltning, med följande utlåtande.

Exploateringsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Allmänt

Programmet är i sin utformning och ordval svårt att kommentera och kritiskt granska. En huvudständpunkt (strategi?) är att "hög arkitektonisk kvalitet är avgörande för om Stockholm ska utvecklas till en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar stad". Arkitektonisk kvalitet är, enligt programmet, när en byggnad, park eller gatumiljö ges en *medveten* gestaltning med utgångspunkt i platsens förutsättningar och där estetik, funktion och teknik samspelar och bildar en helhetslösning (sid 17).

Det förefaller som om arkitektur "av hög kvalitet" ska lösa stadens problem med segregation, göra staden "hållbar" utifrån alla aspekter, inte minst socialt. En rad frågor inställer sig. Exempelvis: Vems *medvetenhet* skall avgöra om det är "hög kvalitet"? Kvalitetsbegreppet är i alla avseende ett relativt begrepp. För den bostadssökande med låg eller ingen inkomst är erhållandet av en bostad en "kvalitet". För innerstadsbon kanske en park nära bostaden är "hög arkitektonisk kvalitet". För en förortsbo i flerbostadshus är bevarandet av det lilla närgrönområdet tecken på "hög arkitektonisk kvalitet".

Några fingervisningar ges om vad som åsyftas med "hög arkitektonisk kvalitet": strategin att bygga en tät "mer sammanhållen och levande stadsmiljö utan *sociala* och fysiska barriärer". Detta finns också med i översiktsplanen. Mellan raderna kan man utläsa att i vissa av våra förorter (underförstått lika med

problemområden) skall de sociala barriärerna "byggas bort" genom att grönområdena som skiljer dessa stadsdelar åt förtätas med "ny sammanhängande bebyggelse". Här finns stor risk att de kvaliteter som finns i våra förorter däremot byggs bort. Få stadsdelar har en så "levande stadsmiljö". Däremot behövs säkert åtgärder för att skapa en "levande stadsmiljö" med mötesplatser i många villaförorter i Stockholm.

Det är en egendomlig syn att grönområden "utgör barriärer" i stadslandskapet. Det förefaller som normen för en stad "av hög arkitektonisk kvalitet" utgörs av den täta kvarters- staden. Hela programmet verkar utgå från ett innerstadsperspektiv och en stark *övertro* på vad arkitektur kan åstadkomma med hjälp av fysisk planering. Det som behövs är *samhällsplanering* och *politisk vilja* att skapa ett socialt och miljömässigt hållbart samhälle.

Många väsentliga saker saknas eller diskuteras bara ytligt i programmet. Villaförorterna nämns sparsamt - vilken strategi skall gälla där? Barnens perspektiv tas inte upp överhuvudtaget - utgör de en del av en "levande stadsmiljö"?

Det finns anledning att ställa sig frågande inför den metodik som tillämpats vid skrivandet av programförslaget. Det verkar som författarna utgått från ett medel (arkitekturen/gestaltningen) och inte från målen. Rimligen bör man utgå från målen och utifrån dessa finna medel/metoder (som utvärderas kontinuerligt) som är lämpliga i sammanhanget så att en måluppfyllelse nås. Det förefaller enligt programmet att det är självklart att det är arkitekturen genom gestaltningar som skall skapa den socialt, miljömässigt, kulturellt och ekonomiskt hållbara staden. Så är inte fallet. Gestaltningar kan ge vissa förutsättningar och ingenting mer.

Markanvisningar

Fördelningen av markanvisningar och vilka villkor som ställs i samband med dessa är oerhört viktiga för att skapa en socialt och miljömässigt hållbar stad. Verkyget markanvisningar nämns endast på några rader i programmet (sid 15). Det system som gäller idag, där den som betalar mest för marken får markanvisningen, får som konsekvens att arkitekturen/gestaltningen styrs av exploateringsnämnden. Dessutom ställs få villkor i samband markanvisningen. Här finns, som programmet antyder, stora möjligheter till styrning genom ställande av kvalitetsvillkor. Direktiven och målet för exploateringsnämndens verksamhet och ansvarsområde måste ändras. Det känns ganska meningslöst att utarbeta arkitekturprogram och riktlinjer för gestaltning när det främsta verkyget som staden har till sitt förfogande har helt andra mål för sin verksamhet.

3) Ann-Margarethe Livh (V) föreslår att nämnden beslutar enligt följande:

Delvis instämma i kontorets svar på remissen.

Beklaga att

- a. Arkitektur Stockholm inte respekterar den djupa kunskap om Stockholm som präglade Byggnadsordningen
- b. Strategierna öppnar för en mycket hög exploatering mer styrd av ekonomiska intressen än av allmänintresset
- c. Stockholms tillväxt inte planeras med regionen som spelplan och innefattar stora utbyggnader av kollektivtrafik
- d. Dokumentet befäster den obetänksamhet som präglar många planerade eller just genomförda projekt i Stockholm.

Föreslå att förslaget omarbetas vad avser stadens övergripande gestaltning och struktur så att det anpassas till höga sommartemperaturer och underlättar en nödvändig omställning av energi- och klimatgassituationen vad gäller ex. ökad kollektivtrafik, cykling och promenader och bevarande, skydd och skapande av grönområden och andra gröna strukturer.

Beslutsgång

Ordföranden Joakim Larsson (M) ställer förslagen mot varandra och finner att nämnden beslutar enligt ordföranden Joakim Larssons m.fl. (M), Daniel Forslunds (FP), Johan Hedins (C) och vice ordföranden Maria Östberg Svanelinds m.fl. (S) förslag.

Reservation

Gabrielle Gjernswold m.fl. (MP) reserverar sig mot beslutet med hänvisning till sitt förslag.

Ann-Margarethe Livh (V) reserverar sig mot beslutet med hänvisning till sitt förslag.

Särskilt uttalande

Särskilt uttalande lämnas av vice ordföranden Maria Östberg Svanelind m.fl. (S) enligt följande:

Vi är positiva till att staden påbörjar arbetet med att ta fram en strategi för stadens gestaltning. Som Stockholmare är vi dagligen berörda av den arkitektoniska utformningen på de byggnader vi har runt omkring oss och vi vet att det har stor betydelse för hur väl de olika byggnader som utgör staden kommer att fungera och samspela i relation till varandra, till andra verksamheter och till oss människor. Därför är det ett angeläget första dokument som vi fått på remiss. Det är vår förhoppning att denna process kommer att skapa en fruktbar dialog mellan staden, stockholmarna och andra intressenter som kan tjäna som utgångspunkt när arbetet med Arkitektur Stockholm slutligen utformas.

Men vi kan också konstatera att vi saknar betydelsefulla delar och vill därför redan i detta tidiga skede peka på några av dem.

Arkitektur

Stockholm växer kraftigt. Inflyttningen till staden är hög och snart kommer vi att vara en miljon invånare. Samtidigt är bostadsbristen stor och behovet av att öka takten i byggandet är akut. Bristen på bostäder riskerar att hämma företagens möjligheter att rekrytera och behålla medarbetare och därmed möjligheterna att utvecklas och växa. Stadens stora utmaning ligger i att samtidigt möjliggöra både en ökad byggnadstakt och en höjning av den arkitektoniska kvaliteten i staden.

Stockholm är, och har länge varit, en spännande stad dit arkitekter och planerare rest från världens alla hörn för att studera hur vi gjort och hur vi gör. De senaste decennierna har dominerats av miljö- och klimatsmarta områden som Hammarby sjöstad och Trädskolan i Enskede. Men vi är oroliga för att de arkitektoniska kvaliteterna i den byggda miljön i Stockholm har idag inte prioriteras och därför håller på att gå förlorade. Och vi är oroliga för att Sverige håller på att förlora sin roll som intressant, modig och framsynt arkitektation.

Det handlar i bl a om kulturen i byggbranschen som innebär att man inte tycker

att arkitektur av hög kvalitet är viktigt. Produktionen av byggnader, ofta bostäder, har förändrats och berättelserna från miljonprogrammets tillkomst där större hänsyn togs till maskinernas behov av yta för att leverera byggnadselement, snarare än de färdiga husens behov av grönytor och lekplatser. För att höja den arkitektoniska kvaliteten på nybyggnationen i Stockholm måste staden arbeta strategiskt både på bredden och i spetsen.

Spetsen ska vara specifika arkitektoniska objekt präglade av uttrycksfull och experimentell arkitektur, gärna med offentligt innehåll. Dessa något mer utstickande och bekostade arkitektoniska objekt, placeras inledningsvis i Översiktsplanens tyngdpunkter. När tyngdpunkterna fått sina arkitektoniska spetsar bör alla stadsdelar successivt få sina.

Ett byggnadsverks tillblivelseprocess är lång och just de arkitektoniska idéerna ifrågasätts ständigt. En grupp som arbetar med ett projekt behöver stöd för att inte förlora kontrollen över bärande idéer och målsättningar. Detta kan avhjälpas genom bättre kontroll under hand, exempelvis genom kvalitetsrevisioner av sakkunniga under planeringsprocessens gång.

Arkitektur Stockholm bör också föra ett resonemang om bevarande. Flera av de stora politiska striderna i Stockholm, exempelvis Münchenbryggeriet, Almarna i Kungsträdgården som hinder för T-banans utbyggnad och omvandlingen av City har handlat om just bevarande eller ombyggnation. Här har stadsbildfrågorna sin plats.

Segregationen

Segregationen splittrar vår stad. Det skiljer fyra år i medellivslängd mellan fattigare och rikare delar. Det är en obarmhärtig sanning som inte är helt beroende av men helt klart tätt sammanlänkad med stadens fysiska planering. Att aktivt motverka och minska segregationen i Stockholm måste vara en av huvudpunkterna när Stockholm nu omarbetar byggnadsordningen och skapar Arkitektur Stockholm.

Stockholms stad består av många stadsdelar, de är olika gamla, har olika historia, representerar olika stadstypologier med varierande arkitektur men de är alla organiserade likt öar av bebyggelse i landskapet. Den gamla innerstaden ligger utspridd på öar och landtungor i Mälarens och Saltsjöns vatten, de yngre stadsdelarna är också utformade som öar, men på land. Stadsdelarna är separerade av grönområden och skogspartier, sammanbundna enbart av tunnelbanelinjer och enstaka vägar. Stadsdelarna hålls ihop, inom sig, av gator som antingen är utformade som ett nät eller som ett antal återvändsgränder. Detta ö-likade bebyggelsemönster är skapat utifrån ett segregerat Stockholm och reproducerar ständigt segregationen. Grönområden och stora bilvägar fungerar som murar som inte bara skiljer stadsdelarna åt utan också markerar fysiska hinder som skiljer människorna i stadsdelarna åt.

Stockholms stad måste kraftfullt satsa på att med hjälp av gatunät, publika byggnader, bostäder och kommunikationer en gång för alla bryta ö landskapets segregering funktion och bygga ihop hela staden. Genom att aktivt planera staden för att skapa möten mellan människor ger vi staden nya möjligheter.

Hållbar stadsbyggnad

Vardagen för stockholmaren präglas av en mängd stora och små val. Vi väljer

mellan tunnelbanan, bilen eller cykeln. Vi väljer mellan soptunnan, återvinningen eller att slänga småskräp på marken. Vi väljer vilken bil vi kör och vilket värmesystem vår bostad har. Vi väljer mellan att ta bilen till stora shoppingcentra eller cykla till närliggande butiker.

Planering och placering av nya byggnader bör alltid ske med klimatets och miljöns bästa för ögonen och med ett tydligt kollektivtrafikförsörjnings perspektiv. Nya områden ska planeras i kollektivtrafiknära lägen, annars ska de inte byggas. Stadsbyggandet ska generera återhållsamhet vad gäller bilanvändning. En modern stadsbyggnadspolitik förstår att staden genom att göra de hållbara valen enklare skapar förutsättningar för hållbar livsstil, i hela Stockholm. Målet att skapa möjligheter för en hållbar livsstil, oavsett var i vår stad du bor, arbetar och befinner dig, måste vara vägledande för stadsbyggnadspolitiken i Stockholm och genomsyra också Arkitektur Stockholm. Staden bör således byggas tätare, men inte på bekostnad av dagsljuset. Solen ljus ger energi åt människor som vistas i staden, men blir också en allt viktigare del av energiförsörjningen av våra fastigheter.

Under en lång period har större shoppingcentra en bit ut i ytterstaden blivit allt vanligare. De stora centrumområdena som kräver att besökaren har bil för att ta sig dit konkurrerar ut mindre centrumanläggningar i förorterna och små butiker på markplan i bostadsområden. Det sker på bekostnad av såväl gatuliv som visionen om en fossilbränslefri stad. Att kunna handla nära och utan bil är en viktig del i att leva hållbart, liksom det ger mer liv och rörelse i gaturummen i stadens olika delar.

Gator, parker och grönområden

En viktig möjlighet för samhället att påverka stadsbyggdets utformning är att investera i gator och andra offentliga mötesplatser såsom torg och parker. Gatan är dock helt unik genom sin kapacitet att förbinda målpunkter i staden och samtidigt vara en mötesplats i sig. En gata är en yta för förflyttning som alla är inbjudna att använda och blir därmed den plats i staden där människor från olika socioekonomiska grupper kan mötas, inspireras, stimuleras eller avskräckas. Gatan binder också ihop staden och är ett viktigt instrument för utjämning av olikheter och orättvisor.

Men gatan ingår också som en viktig motor i den ekonomiska aspekten på staden. Gatan är det rum utmed vilken nya fastigheter kan bildas, genom en strategisk nyetablering av gatudragningar skapas således både nya kontaktytor mellan stadsdelar och möjligheter till ny fastighetsbildning som stimulerar det privata näringslivet att agera och bidra till stadens utveckling. Likt gatan fungerar kollektivtrafiken som en mötesplats vilken till viss del kan sägas styra stockholmarnas färdvägar genom och förbi olika delar av staden. Precis som gatunätet skapar också kollektivtrafiknätet bebyggbar mark. Nya stadsdelar bör etableras kring existerande spår och nya spår ska anläggas för att möjliggöra för nya områden. Den tid då staden byggde stadsdelar som krävde bilburenhet måste nu vara historia.

Men också parker och grönområden är viktiga mötesplatser och viktiga ytor för människors rekreation och barns och ungas lek. Strategin ska vara att identifiera och formge ett antal vackra stadsparker i ytterstaden och mellan dem kan bebyggelsen tillåtas tätna.

Markanvisningar

Fördelningen av markanvisningar och vilka villkor som ställs i samband med dessa är oerhört viktiga för att skapa en socialt och miljömässigt hållbar stad. Verktuget markanvisningar nämns endast på några rader i programmet (sid 15). Det system som gäller idag, där den som betalar mest för marken får markanvisningen, får som konsekvens att arkitekturen/gestaltningen styrs av exploateringsnämnden. Dessutom ställs få villkor i samband markanvisningen. Här finns, som programmet antyder, stora möjligheter till styrning genom ställande av kvalitetsvillkor. Direktiven och målet för exploateringsnämndens verksamhet och ansvarsområde måste ändras. Det känns ganska meningslöst att utarbeta arkitekturprogram och riktlinjer för gestaltning när det främsta verktuget som staden har till sitt förfogande har helt andra mål för sin verksamhet.

I övrigt ser vi socialdemokrater fram mot en bred dialog om detta första arbetsutkast för Arkitektur Stockholm, en dialog mellan partierna i Stadshuset och med sakkunniga och stockholmare.

Vid protokollet
Eva Olofsson

Rätt utdraget intygar:
